

M. ESRA YILDIRIM • Yeni Bir Hayat Kurmak

M. ESRA YILDIRIM 1987 yılında İstanbul'da doğdu. Beşiktaş Anadolu Lisesi'nden mezun olduktan sonra Boğaziçi Üniversitesi'nde tarih eğitimi aldı. Yine Boğaziçi Üniversitesi'nde Eleştiri ve Kültür İncelemeleri departmanında yüksek lisans yaptı. Yüksek lisans sürecinde Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü öğretim üyesi Naz Bulamur'un bir araştırma projesinde asistanlık yaptı ve araştırma Cambridge tarafından kitaplaştırıldı. Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü Modern Türkiye Tarihi'nde doktorasına devam ediyor. *Yeni Bir Hayat Kurmak* yazarın yüksek lisans tezinin kitaplaştırılmış halidir.

İletişim Yayınları 2521 • Araştırma-İnceleme Dizisi 416

ISBN-13: 978-975-05-2239-0

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

EDITÖR Kıvanç Koçak

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Merin Sever

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Oben Üçke

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

M. ESRA YILDIRIM

Yeni Bir Hayat Kurmak

Kadınlar Anlatıyor:
Babalık, Evlilik ve Boşanma

*Beni bir hayvan gibi özgür yetiştiren
annem Nafiye Kaya'ya
ve ikinci defa doğurarak insan olmayı öğreten
hocam Aylin Vartanyan'a...*

İçindekiler

TEŞEKKÜR.....	9
GİRİŞ	11
Patriyarkanın resmî konuğu: Yuva.....	13
Yuvayı yıkan dişi kuş olmak.....	16
1 BABALIĞIN DOKUNULMAZLIĞI	19
Baba sevgisi.....	31
Kanayan beden.....	35
2 YUVAYA GİRİŞ	41
Zoraki evlilik.....	43
Bir kaçış planı olarak evlilik ve ihtiyaçtan evlilik.....	47
Aşk evliliği.....	52
3 DIŞI KUŞ AHLÂKI	57
4 SOLDAKİ SIFIR: İŞSİZ AİLE REİSİ	71
5 HER AİLEDE OLUR MU?	85
Kabul gören şiddet.....	93
Mutlu eş rolü.....	101

6 YUVANIN ARKA KAPISI	105
Babayla yüzleşme ve bir başarı öyküsü olarak boşanma.....	106
Eşi boşanmaya ikna etmek ve çocukların desteğini almak.....	115
7 BAŞKA BİR YOL	125
SONUÇ YERİNE	147
GÖRÜŞMELERE DAİR BİLGİLER	151
KAYNAKÇA	155

TEŞEKKÜR

Bu araştırmayı yapmam konusunda bana ilham veren sevgili anneme ve araştırma fikrini başından itibaren destekleyen, adım adım her safhasında desteğini sunan hocam Aylin Vartanyan'a; gündelik hayatta karşılaştığım toplumsal cinsiyet eşiitsizliklerine dair kafa yorabileceğim bir alan sunan ve güler yüzünü esirgemeyen hocam Işıl Baş'a; görüşmeler boyunca bana tavsiyelerde bulunan hocam Arzu Öztürkmen'e; tez savunmam öncesinde tezim üzerinde mesai harcayıp yazım biçimine dair önerilerde bulunan Didar Akar'a; bir başka araştırma projesinde asistanlığını yaptığım süre boyunca araştırma süreçlerinde deneyim kazanmamı sağlayan zarif hocam Naz Bulamur'a; bana tüm içtenliğiyle yaklaşan ve yazma konusunda motive eden tez jürisi üyelerimden Burcu Yakut-Çakar'a; yardımlarını esirgemeyen tüm arkadaşlarıma; daimi destekçim Denizhan'a; görüşmecilerle irtibata geçmemi sağlayan tüm kadın derneklerinin temsilcilerine; görüşmeyi kabul eden ve evlerinde beni misafir eden tüm görüşmecilere candan teşekkür ederim.

GİRİŞ

1977 yılında, 16 yaşında bir kız çocuğu üniversite sonuçlarını beklerken tanımadığı bir kadına yazılmış bir mektubu avucunun içinde buluverir. Mektubun bir tarafı annesine hitaben yazılmıştır. Genç kız okudukça, mektubun üzerinde yazan ad ve soyadın aslında kendisine ait olduğunu, mektubun kendisine yazıldığını idrak eder. Kızın biyolojik babası seneler önce vefat etmiştir. Senelerce sahiplendiği, kullandığı kimlik ise annesinin sonraki eşi, yani üvey babası üzerinden kullandığı ikinci, yeni bir kimliktir aslında. Bu gerçeğe yüzleşmeye çabaladığı sırada mektubu yazan öz amcası miras kalan toprakların bölünmemesi için onu oğluna ister ve üvey babası tarafından öz amcasıyla yapılan gizli bir anlaşma sonucu evlendirilir. Senelerce sahiplendiği kimliğini öz babasının memleketinde onu bekleyen ve daha yeni tanıştığı kimliğiyle harmanlayarak, hiç tanımadığı akrabalarıyla bambaşka bir hayat yaşamaya başlar. Fakat 10 sene sonra hayatta başka olasılıkların da var olabileceği gerçeğinin peşine düşmeyi kafasına koyar ve boşanma kararı alır. Daha önce hiçbir kadının boşanma davası açmadığı bir yer-

de kararını herkese karşı savunmak zorunda bırakılır. Nihayet boşandığında ise kendisine miras kalan toprakların parasından gelen destekle bir terzi dükkânı açmıştır. Bu terzi dükkânı senelerce yaşadığı yerde bir kadın tarafından açılan ilk işletmedir. Ancak daha önemlisi bir kadın tarafından işletilen bu dükkân, diğer kadınlar tarafından baş edilmesi zor aile içi sorunlarda neler yapmaları gerektiğini oturup tartıştıkları bir merkeze dönüşür. Zaman içerisinde dükkânın yetersiz kaldığını ve daha örgütlü hareket etmeleri gerektiğini düşünen kadınlar bu terzi dükkânında bir dernek kurmaya karar verirler. Sonuçta bu “Kadını Güçlendirme Derneği” Türkiye’nin en faal kadın derneklerinden birine dönüşür.

2014’te bir gazetede karşılaştığım bu hikâyeye, boşanma deneyimi olan bir kadının çocuğu olarak, kadınların bu deneyimi nasıl yorumladıklarına ve yaşam öyküleri dahilinde nasıl konumlandıklarına dair iştahlı bir merak duymama sebep olmuştu. Birkaç hafta uğraşarak hikâyedeki kahramana erişme fırsatını elde edebildim ve 2014-2015 yılları arasında Karadeniz, Ege, Marmara ve İç Anadolu olmak üzere Türkiye’nin dört ayrı bölgesinde yer alan yedi farklı ile ve yirmi sekiz kadının yaşamına erişen bu çalışma böylece ortaya çıkmış oldu.

Dinleme fırsatını elde ettiğim yaşam öyküleri birbirine benzemekle beraber üzerine düşünülecek yedi ortak temayı oluşturuyor. Bu temalardan ilki kadınların babalarıyla, kendi evlerinde deneyimledikleri “babalıkla” ilintili. Babalarıyla veya babalıkla olan ilişkileri, kadınların kendilerini bir kadın olarak nasıl algıladıklarından evlilik yaşantılarına kadar uzanan güçlü bir etki olarak beliriyor anlatılarda. Evliliğin gerçekleşmesinde rol oynayan içsel sebepler ise ikinci tema. Bu tema, kadınların eyleyciliklerini göz önünde bulundurarak evlilik kararının alınış biçimlerine odaklanmaya teşvik ediyor. Üçüncü olarak, kadınların evlilik yaşamlarında-

ki ortak deneyimlerinden yola çıkarak “yuvayı dişi kuş yapar” atasözünün işaret ettiği “dişi kuş” olmanın kadın yaşamındaki karşılığını görüyoruz. Hane içindeki kadınlık ve erkeklik deneyiminin nasıl dönüştürdüğüne değinen dördüncü temayı, aile içi şiddet anlatılarının yer aldığı beşinci tema takip ediyor. Altıncı ve yedinci temalar ise kadınların boşanma kararını nasıl aldıkları, kararlarının nasıl karşılandığı ve boşanma deneyimini nasıl yorumladıklarına dair.

Araştırmacı olmak toplumsal kimliklerden sıyrılmış olma özelliğini kazandırmıyor. Hatta hangi konuyu araştırmak istediğinize karar verdiğiniz an, bu sıyrılamama halinin bir yansıması aslında. Dolayısıyla görüşmeleri gerçekleştiren kişi olarak anlatılara Titon’un (1980) tarif ettiği “duygudaş bir arkadaş” gibi yaklaştığımı ve en sonunda, dinlediğim yaşam öyküsü sayısınca evlenmiş ve boşanmış bir kadın gibi hissettiğimi söylemem gerek. Maria Mies’in (1983) “tarafsız” bir araştırma yürütmeye çalışan kadın araştırmacının halini bir tür şizofreniye benzetişini göz önünde bulundurarak, bu kıvama gelişimi akıl sağlığıma dair bir ipucu olarak algılıyorum. Nitekim Deutsch (2004) da araştırmacı ve katılımcılar arasında olması beklenen “bilimsel mesafe”yi problematikleştirerek, araştırmacı ve katılımcılar arasındaki “bağ”ı odaklanmanın önemini vurgulamaktadır. Ona göre bu bağ, görüşülen kişiyi bir araştırma nesnesi olmaktan çıkarıp gerçek bir katılımcıya dönüştürür. Diğer bir ifadeyle, araştırmayı bir insan üzerine değil bir insanla yürütmüş olmak istiyorsak bu bağa odaklanmak verimli bir yol olacaktır. İşte ben de buna çabaladım.

Patriyarkanın resmî konuğu: Yuva

Patriyarka terimi oldukça tartışmalı olsa da kelime anlamı “babanın hâkimiyeti” demektir (Barret 1980). Ancak Pate-

man (1988), bunun tüm erkek ve kadınların baba ve ane olmadan *önce* karı-koca oldukları gerçeğini bulanıklaştıran patriyarkanın kendisine ait bir tanım olduğunu savunur. Walby (1991) ise terimi biraz daha genişleterek en basit haliyle kadının toplumsal yapılardan oluşan bir sistem aracılığıyla erkek tarafından sömürülmesi şeklinde tanımlar ve bahsi geçen sistemi açıklamak için altı toplumsal yapıya değinir: Hane içindeki üretim ilişkileri, ücretli iş yerindeki patriyarkal ilişkiler, devlet içerisinde patriyarkal ilişkiler, erkek şiddeti, cinsellik içerisindeki patriyarkal ilişkiler ve kültürel kurumlar içerisindeki patriyarkal ilişkiler. Tüm bu tanımlara karşın Türkiye bağlamında Kandiyoti'nin tanımının daha bağlayıcı olduğunu söylemek sanıyorum hatalı olmayacaktır. Kandiyoti'ye göre Türkiye'de klasik patriyarka işlerliğini korumaktadır:

Geniş bir karşılaştırmalı perspektiften bakarak Türkiye'yi, Ortadoğu'nun, Güney ve Doğu Asya'nın büyük bir bölümüyle birlikte otoriteyi, erkek soyundan devam eden geniş aile içerisinde, yaşlı erkeğin elinde bulundurduğu “klasik ataerkillik”in tarihsel bölgesi içerisine yerleştirdim. Ataerkilliğin bu biçimine özgü yapısal özellikler şunlardır: Saygınlık kalıpları yaşa dayalıdır, kadınlar ve erkekler için farklı hiyerarşiler söz konusudur, cinslerin faaliyet alanları ayrılmıştır (ve hatta mekanda da ayrıştırılarak kurumsallaştırılabilir), nihayet, kadınların emeğine ve üreme kapasitelerine evlenerek dahil oldukları erkek soyu tarafından el konur. (Kandiyoti 1996, s. 186)

Boşanma deneyiminin kadınlar üzerindeki etkilerini görmeyi uman her araştırma işe aile içerisindeki iş bölümüne odaklanarak başlamalıdır (Carbone 1994). Bu nedenle Kandiyoti'nin tanımı oldukça değerli. Ancak ailenin ve yuvanın

ne tür anlamlar taşıdığına değinmek de anlamlı. Türk sisteme göre evlilik, gelinin damadın hane halkına dahil oluşuyla yeni bir aile oluşturulması şeklinde tanımlanır (Duben 1985). Bu bağlamda ev ya da yuva damada aittir. Nitekim Delaney, yürütmüş olduğu etnografik araştırmasında “aile”nin erkekler ve kadınlar için farklı anlamlar ifade ettiğini gözlemlemiştir:

Kadınlardan birine ailesini sorduğumda bir süre duraklamış, ardından annesini ve kardeşlerini, yani babasının ailesini saymaya başlamıştı. Kadının ailesi, geriye dönüp özlemlerle andığı içine doğmuş olduğu kendi ailesidir. Erkek genellikle doğduğu aile ile birlikte yaşamaya devam eder, kendi ailesini, soyunu sürdürecektir olan aileyi de ona ekler. Yönelimi ileriye dönüktür; kendi ailesi gurur ve saygınlık kaynağıdır. Kadın ailenin bir parçasıdır; erkeğin bir ailesi vardır. Kadınlar her zaman bir erkeğin, babasının, kocasının, erkek kardeşinin ya da oğlunun örtüsü altındadır. (Delaney 2001, s. 140-141)

“Aile”, kadın ve çocukları ima ettiği sürece ancak ve ancak bir erkek “aile” sahibi olabilir. Evlenmek içinse bir ev gereklidir çünkü evlenmek demek “evle kuşanmak” demektir. Erkeğin evlendikten sonra da ailesiyle yaşamaya devam edebileceği düşünülürse evlilik tarafından evle kuşanan aslında kadındır. Bu aynı zamanda onun tüm eylemlerinin ideal hedefini de gösterir; ev ya da yuva. Bu koşullarda bir kadın daima “candan”, “anaç”, “yuvasına bağlı” olmalıdır çünkü bu özellikler dört duvarı yuvaya çevirmek için gereklidir (Bora ve Üstün 2005). “Yuvayı dışı kuş yapar” atasözü, toplumun evlilik sayesinde evle kuşanmasının karşılığında kadından ne beklediğine de işaret eder kısaca.